

A DEBRECENI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG ÉLETÉBŐL

Beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottságának 2020. évi tevékenységéről

Páles Zsolt matematikus, akadémikus, elnök
Hodossy-Takács Előd teológus, főtitkár
Magyar Éva közgazdász, titkárságvezető

A 2020. év különleges, szokatlan, nem várt nehézségekkel terhelt év volt a DAB számára is. Korábban természetes volt, hogy a beszámolóiban rendszeresen ismétlődnek a “szokott rendben”, a “megszokott” és az “évek óta” kifejezések. Ez nem igaz az elmúlt évre. A DAB 2020-ban márciusig működött zavartalanul, a szak- és munkabizottsági rendezvények, testületi tanácskozások, valamint a klub-események ezt követően döntő részben az online térbe költöztek, mások törlésre kerültek. A kora ősz jelentett kisebb fellélegzést, ebben az időszakban sikerült jelenléti formában is találkozni, aztán az utolsó negyedévben visszaállt a tavaszi állapot. Eközben azonban az élet nem állt meg; lezajlottak a szak- és munkabizottsági választások, megújult a DAB elnöksége is.

Az MTA Debreceni Területi Bizottság Elnöksége (2020-2023)

Páles Zsolt elnök (2020-2023)

Hodossy-Takács Előd főtitkár (2014-2023)

Komlósi István alelnök (2020-2023)

Maticsák Sándor alelnök (2020-2023)

Páll Dénes alelnök (2017-2023)

Menyhárt József elnökségi tag (2020-2023)

Kundrát-Simon Edina elnökségi tag (2020-2023)

Papp Mária elnökségi tag (2017-2023)

Rácz István DAB Klub elnök (2014-2023)

1) Létszám és tudományos potenciál

A DAB hatóköre három megyére terjed ki: Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok tudományos életét van hivatva összefogni. Nagy figyelmet fordít arra a bizottság vezetése, hogy az országhatáron túl is segítse a tudományos élet szervezését, s a regionalitást a legtágabban értelmezve építse ki kapcsolatait a hozzá közel eső országok tudósaival. A keretek tekintetében az elmúlt év nem hozott változást, továbbra is a kárpátaljai és az erdélyi kapcsolattartás áll a középpontban. Kárpátalján változatlanul szűkek a kutatási lehetőségek, Erdélyben ezen a téren a helyzet összehasonlíthatatlanul jobb.

Területi bizottságunk létszámát tekintve a legnagyobbak közé tartozik: köztestületi tagjaink száma 1400 fő, ebből 30 akadémikus és 3 külső tag, 249 MTA doktora és 573 PhD fokozatot szerzett fiatal kutató. Az Akadémiai Adattár frissítését folyamatosan végezzük, a fiatal PhD fokozattal rendelkező kutatók belépését igyekszünk elősegíteni.

2020-ban 14 szakbizottság és 83 munkabizottság működött, székházunk 74 rendezvénynek biztosított helyszínt.

2) Központi szervezésű kiemelt rendezvények

Az MTA Debreceni Területi Bizottságának évente hagyományosan két nagyobb nyilvánosságot vonzó a tudományterületek széles skáláját érintő központi rendezvénye van, az éves közgyűlés februárban és a Magyar Tudomány Ünnepe helyi megnyitó ünnepsége.

a) Közgyűlés

A 2020-as közgyűlést *Vékás Lajos* akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke köszöntötte.

Gergely Pál akadémikus, az MTA DAB elnöke beszámolt a 2019. évi munkáról és beszélt a 2020. évi tervekről. Kiadványpályázattal és PhD fokozatot szerzett fiatal kutatók pályázati úton való támogatásával járult hozzá a testület közfeladatai magas szintű ellátásához. *Hodossy-Takács Előd*, az MTA DAB főtitkára összegezte a szakbizottságok tevékenységét. A beszámolókat a közgyűlés elfogadta.

Az ülésen díjátadások következtek, majd a DAB Pro Scientia díjazottak előadások keretében adtak áttekintést életpályájukról, legmeghatározóbb tudományos eredményeikről.

A DAB Pro Scientia díjazottja, *Barta János* professor emeritus „*Kazinczyak és Kossuthok nyomában (források Zemplén megye 18. századvégi társadalmának megismeréséhez)*” címet adta előadásának.

A bizottság másik DAB Pro Scientia díjazottja, *Hoffmann István* akadémikus, egyetemi tanár „*A helynév mint tudományos forrás*” című előadást osztotta meg a hallgatósággal.

A közgyűlés további díjazottjai:

- DAB Plakett: *Holb Imre*, DE MÉK Kertészettudományi Intézet, *Lévai Géza*, Atommagkutató Intézet, *Maticsák Sándor*, DE BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, *Szűcs Gabriella*, DE ÁOK Belgyógyászati Intézet
- DAB Elismerő Oklevél: *Csatár Péter*, DE BTK Germanisztikai Intézet, *Szabó András*, orvosíró, előadóművész
- „A tudomány támogatásáért” Érem díjazottjai: *György Géza*, Alföldi Nyomda Zrt. elnök-vezérigazgató, *Szabó Balázs*, Printart-Press Kft. ügyvezető

b) Magyar Tudomány Ünnepe

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat 2020. évi központi témája „*Jövőformáló tudomány*” volt. A DAB, részben szak- és munkabizottságai segítségével hagyományosan számos tudományos előadás, konferencia, szimpózium, workshop megszervezésével szolgálja a tudomány legújabb eredményeinek népszerűsítését. 2020-ban a régióban tizenhét kapcsolódó rendezvény került megszervezésre. A helyi megnyitó ünnepségen videoüzenetben köszöntőt tartott *Freund Tamás* az MTA alelnökeként.

„A tudomány támogatásáért” Érmeket vett át *Bazsa György* professor emeritus, aki kutatói munkája mellett kiemelkedő tudományos szervezői tevékenységet is folytat, a Debreceni Szemle szerkesztőbizottságának az elnöke.

Az ünnepségen sor került az MTA Atommagkutató Intézete 2020. évi Szalay Sándor-díjának átadására is, amelyet a Tudományos Tanács döntése alapján *Palcsu László*, az Izotópklimatológiai és Környezettudományi Laboratórium vezetője vehetett át. Tudományos érdeklődési területe a környezet-és klímakutatásra fókuszálódik, amihez főleg a nemesgáz tömegspektrometria által nyújtott eszköztárat használja, de otthonosan mozog a földtani kormeghatározási módszerek és általában az izotópegokémia más területein is.

Az MTA DAB a tudomány szereplői mellett a gazdaság képviselőit is díjazta, átadásra kerültek az Észak-Alföldi Innovációs Díjak, immár 23. alkalommal. A díjazottak:

- *Tungsrám Operations Kft.* „*Szabályozott oxid és grafitréteg felülettel rendelkező, magas szakítószilárdságú wolframszál gyártástechnológiájának kifejlesztése orvosi célra*”. A Tungsrám hajdúböszörményi gyárában egy olyan húzási és izzítási technológiát dolgozott ki és vezetett be a gyártásba, amivel teljesíthetők a szakítószilárdsági és felülettel szemben elvárt követelmények.
- „*Túr-Agro*” Minőségbiztosítási és Mezőgazdasági Szaktanácsadó Kft., „*A Turi Kamra hálózat innovatív, komplex szolgáltatásfejlesztése a közös piaci pozíció és a közös gazdasági teljesítmény erősítése érdekében*” A Nagykunság déli részén elhelyezkedő Mezőtúr és környéke rendkívül gazdag hagyományörző gasztronómiai és kézműves termékekben, melyet rendszerint helyi gazdaságok, östermelők, egyéni és mikroállalkozások állítanak elő, többnyire elszigetelten, a nyilvánosságtól elzártan. A Túr-Agro Kft. tevékenységével őket hivatott segíteni.
- *Panyolai Szilvórium Zrt.* „*Panyolai Silvorus gyógynövénylikőr*”. A Silvorius gyógynövénylikőr Magyarország szatmári tájegységének emblematikus gyümölcséből, 25 féle gondosan válogatott gyógy-és fűszernövényből, aszalt és friss szilvaágyon érlelt szilvapálinka hozzáadásával készült likőrkülönlegessé.

c) PhD szimpózium

A fiatal kutatók támogatása MTA Debreceni Területi Bizottságának kiemelt feladata. 2020-ban is folytattuk azt a hagyományt, hogy a Debreceni Egyetemmel közösen PhD pályázatot hirdettünk. A legsikeresebb pályaművek PhD szimpóziumon is bemutatkozhattak. A bemutatott pályaművek:

- Szabó Mária, DE Kémiai Tudományok Doktori Iskola, *N-klóraminosavak képződés- és bomláskinetikája*;
- Katona Csete, DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, *Vikingek a step-pén. Skandinávok és nomádok kapcsolata a kora középkorban*;
- Nagy Jenő, DE Juhász-Nagy Pál Doktori Iskola, *A klíma, a vonulás és az életmenet-jellegek kölcsönhatása madarak evolúciójában*;
- Posta Anna, DE Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola, *Szentírás-magyarázat vagy eposz? – Leonhardus Mokoschinus 1599-es latin nyelvű Ószövegség-átköltése*;
- Bojcsuk Dóra, DE Molekuláris Sejt- és Immunbiológiai Doktori Iskola, *A szuper-enhanszerek kialakulásának vizsgálata*;
- Gabnai Zoltán, DE Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola, *Szennyvíztelepek szerepe és lehetőségei a körforgásos gazdaságban*;
- Bertalan László, DE Földtudományok Doktori Iskola, *A Sajó aktív mederdinamikájának geomorfológiai, hidrológiai és ökológiai vonatkozásai*;

d) Nobel-nap

A Nobel-nap Debrecenben 2020-ban ötödik alkalommal került megrendezésre. A program során egy-egy régiókhöz kötődő kutató mutatja be az adott évben díjazottak tudományos eredményeit. 2020-ban az alábbi előadások hangzottak el:

- Csoma Eszter, egyetemi adjunktus, DE ÁOK, Orvosi Mikrobiológiai Intézet: *Hepatitis C: a nem A, nem B-től a Nobel-díjig* (Orvosi-életteni Nobel-díj: Harvey J. Alter, Michael Houghton és Charles M. Rice);
- Bollobás Enikő, egyetemi tanár, ELTE BTK, Angol-Amerikai Intézet, Amerikanisztika Tanszék: *Vallomás és fegyelem: Louise Glück költészetéről* (Irodalmi Nobel-díj: Louise Glück);
- Trócsányi Zoltán, egyetemi tanár, ELTE TTK, Fizikai Intézet és DE TTK, Fizikai Intézet: *A Világegyetem legtitokzatosabb zugai: fekete lyukak — képzelet vagy valóság?* (Fizikai Nobel-díj: Roger Penrose, Reinhard Genzel és Andrea Ghez);
- Lontay Beáta, egyetemi docens, DE ÁOK, Orvosi Vegytani Intézet: *Genetikai olló: az élet kódjának újraírása* (Kémiai Nobel-díj: Emmanuelle Charpentier és Jennifer A. Doudna);
- Kovács István, egyetemi adjunktus, DE GTK, Közgazdaságtan Intézet, Mikro- és Makroökonómia Tanszék: *Árverések: Elmélet és gyakorlat*

egyensúlya (Közgazdasági Nobel-díj: Paul R. Milgrom és Robert B. Wilson).

e) DAB Klub

2020-ban jelentősen megnövekedett az előadni, kiállítani kívánó művészek köre a DAB Klub szervezésében, azonban a fennálló járványügyi helyzet miatt ennek nem tudtunk maradéktalanul eleget tenni. Érdi, miskolci és határon túli előadó is volt. 13 alkalommal került sor kulturális eseményre, nyolc alkalommal nyílt kiállítás. A programot 637 főnek juttattuk el elektronikusan hozzáférhető formában.

3) Szak-és munkabizottságok áttekintése

Fontos változás, hogy a következő hároméves ciklusban a Biológiai és Környezettudományi Szakbizottság, az Orvostudományi Szakbizottság, valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szakbizottság társelnöki rendszerben fog működni, ez eddig csak az Orvostudományi Szakbizottság esetében volt így. A Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottság titkárt és ideiglenes titkárt is választott. Új vagy megszűnő szakbizottság nincs, új munkabizottság sem alakult, de egy szakbizottság esetében jelentős átszervezés történt. A következő esetekben munkabizottságok megszüntetéséről döntöttek:

- a Biológiai és Környezettudományi Szakbizottságon belül megszűnik a Tiszakutató Munkabizottság;
- a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szakbizottságban megszűnik az Agrár-műszaki tagozat.

A legjelentősebb átszervezés a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szakbizottságban történt. Itt megszűnt a Romológiai, a Logisztikai, a Testnevelés- és Sporttudományi, valamint a Képzőművészeti Munkabizottság és megszervezésre került a Regionális Gazdálkodástudományi Munkabizottság; valamint kibővített profillal működik tovább az Egészségtudományi Munkabizottság - ez lett az Életmód- és Egészségkutatások Interdiszciplináris Munkabizottsága. A Gerontológiai Munkabizottság változatlanul működik. Így ennek a szakbizottságnak jelenleg három munkabizottsága van.

Az Agrártudományi Szakbizottság új szakbizottsági elnökséggel működik tovább. Zömmel online rendezvények, de voltak személyes találkozások is, pl. szeptember 19-én az Erdészeti, Természetvédelmi és Vadgazdálkodási Munkabizottság jubileumi (tíz év) találkozót tartott észak-alföldi erdészek részvételével (*ERDŐSZ Nap*). Az Állattenyésztési Munkabizottság szemináriumai az afrikai sertéspestissel és a kérődző állatok környezetre gyakorolt hatásával foglalkoztak. Említeni kell még a magyar és angol nyelvű műszeres bemutatókat, melyek a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának fejlesztése szempontjából jelentősek. Ezeket részben személyesen, részben online formában tartották. *Győri Zoltán* professzor emeritus a Magyar Érdemrend tisztikereszt polgári tagozat kitüntetését vehette át.

A *Biológiai és Környezettudományi Szakbizottság* új elnökséget választott. Számos munkabizottsági rendezvényt tartottak. Fontos és reményteli az utánpótlás helyzete: öt új PhD és két habilitációs cselekmény kapcsolódik a szakbizottság fiatal kutatóihoz. Fontos, hogy a szakbizottságon belül újra aktívabbá vált a Természet- és Környezetvédelmi Munkabizottság.

A *Bölcseleti, Művészet- és Vallástudományi Szakbizottság* keretében tovább haladt egy Szent Domonkos életéről szóló középkori magyar szövegelem (Domonkos kódex, 1517) latin forrásszövegeinek leírása.

A *Földtudományi Szakbizottság* keretein belül elsősorban a Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési, valamint a Geoinformatikai Munkabizottság volt aktív. Előbbi az előre eltervezett éves programjából március 2-ig három előadóülést és egy nemzetközi projekthez kapcsolódó kerekasztal-beszélgetést tudott lebonyolítani jelenléti módon, utóbbi október végén 42 előadó (+ 5 poszter) részvételével idén is megtartotta a *Térinformatikai Konferenciát* (online).

Az *Irodalom-, Nyelv-, Kommunikáció- és Médiatudományi Szakbizottság* jellemzően online rendezvényeket tartott, de több eseményt kénytelenek voltak törölni. Hagyományos rendezvényeik közül elmaradt a *Fiatal Irodalmárok és Kultúrakutatók Fóruma (FIKUF)*. Több könyvbemutatót szerveztek (még az első negyedévben, jelenléti formában). Fontos online tevékenység, hogy facebook oldalt indítottak „*DAB Nyelvészeti Esték*” címen. Részt vettek Malter nemzetközi rövidfilmfesztivál szervezésében, pr-kommunikációjában és a zsűrizésben. A Médiatudományi Munkabizottság a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetével közösen sikeresen megrendezte a *Screen Cultures in the 21st Century/Mozgókép kultúrák a 21. században* című, online konferenciáját, amely más kérdések mellett a kortárs technológiai változások a filmes reprezentációra gyakorolt hatását, a 21. századi krízis-narratívák médiatudományban betöltött szerepét, a fantasy és a science fiction filmek különleges nyelvét, a televíziós sorozatok előretörését, és a kelet-európai film specifikumait vizsgálta.

A *Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottság* legjelentősebb rendezvénye a környezeti fenntarthatóság társadalomtudományi megközelítésének kérdéseit járta körül (online szakbizottsági konferencia). Tagjaik egy részének kutatómunkája a koronavírusra adott társadalmi válasz felé fordult; várjuk az ezzel kapcsolatos eredményeket. A szakbizottsághoz tartozó kutatók közül *Szikora Veronika* Magyar Érdemrend lovagkereszt kitüntetését vehetett át. 17 új PhD, 7 új habilitált doktor fűződik a szakbizottsághoz.

A *Kémiai Szakbizottság* kitért rá, hogy januárban még volt nemzetközi konferenciárészvételük (Linz). A munkabizottságok számos hazai és nemzetközi konferencia, szimpózium, továbbá tudományos rendezvény szervezésében vállaltak szerepet. Mindenképp említést érdemel néhány személyes elismerés: *Joó Ferenc* az Európai Kémiai Társaságok Szövetsége által életre hívott Chemistry Europe Fellow exkluzív szakmai csoport tagja lett, ezen kívül Joó professzor a Magyar

Érdemrend középkereszt kitüntetését is átvehette; *Tircsó Gyula* pedig Magyar Érdemrend lovagkereszt kitüntetésben részesült.

Dr. Pap Lajos (1929–2017) a DE Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékének emeritus professzora halála előtt néhány nappal fejezte be a „*Bolygónk, vizeink, életünk védelme*” című tankönyvének megírását. A kézirat sajtó alá rendezését 2020-ban a Szervetlen és Analitikai Kémiai Munkabizottság vállalta és végezte el, ez a könyv 2021-ben jelenik meg.

A *Matematikai, Fizikai és Informatikai Szakbizottság* számos online eseményt szervezett és koordinált, jellemzően online formában. Minden bizonnyal sokak érdeklődésére tart számot az a szoftver, amit a Debreceni Egyetem ÁOK és a Kenézy Gyula Kórház és Rendelőintézet munkatársaival közösen fejlesztett néhány, az Informatikai Munkabizottsághoz tartozó kolléga, ennek segítségével a járványhelyzeti várható esetszámokat, illetve a járvány alakulását lehet modellezni. *Palcsu László Szalay Sándor*-díjban részesült; *Gselmann Eszter* pedig Nők a Tudományban Kiválósági Díjat vett át az MTA-n.

A *Műszaki Szakbizottság* keretein belül a legintenzívebb tevékenységről a Repülőműszaki Munkabizottság számolt be, egy jelentős GINOP pályázatban a munkabizottság 13 tagja volt érintett valamilyen módon.

A *Nevelés-, Művelődéstudományi és Pszichológiai Szakbizottság* három jelentős konferenciát tartott, ezek közül a legnagyobb a *XX. Országos Neveléstudományi Konferencia* (online) volt, 355 előadással. Ezen kívül megszervezték a *Durkó Mátyás Emlékkonferenciát* (online), valamint tíz könyvbemutatót is tartottak.

Az *Orvostudományi Szakbizottság* még mindig a DAB legnagyobb szakbizottsága, 24 munkabizottsággal működik. Január-februárban több rendezvényt szerveztek a DAB székházban: január 17-én az *Endokrinológia aktuális problémái c.* eseményt (Endokrinológiai és Anyagcsere Munkabizottság), majd ugyanez a munkabizottság február 29-én szintén a DAB székházban tartotta a *Diabetes hétvége* című rendezvényt. A DAB székházban zajlott február 21-én a 15. *Allergológiai Ülés* is. Beszámolójuk számos további eredményre kitér, ezek közül most csak egyet emelünk ki: az Onkológiai Munkabizottság és a Szülészeti és Nőgyógyászati Intézet két munkatársa webinárium keretében tartott élő műtéti bemutatót a minimál invazív sebészet lehetőségeiről. A szakbizottsághoz tartozó *Furka István* Magyar Érdemrend tisztikeresztjét; *Matesz Klára* pedig Magyar Érdemrend tisztikereszt polgári tagozat kitüntetését vehetett át.

A *Társadalom- és Történettudományi Szakbizottság* több webináriumot, valamint virtuális kiállítást szervezett (*Beszélő források az arisztokráciáról*), de februárban még tartottak munkabizottsági rendezvényt személyes részvétellel is (*Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*). *Papp Klára* professzor asszonyt az

Eperjesi Egyetem (Szlovákia) díszdoktorává avatta. A nyilvános avatásra februárban, alig néhány nappal a járvány miatt meghirdetett utazási korlátozások bevezetése előtt került sor.

A *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szakbizottság* jelentősen átalakult a tisztújítás során. Két szakbizottsági és két munkabizottsági rendezvényt szerveztek meg.

A *Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szakbizottság* keretén belül a Repüléstudományi Munkabizottság tartott rendezvényt, *Drónok napjainkban* címmel.

4) Összegzés

A beszámoló összeállításának legfontosabb célja az volt, hogy bemutassuk: a DAB környezetében dolgozó tudományos kutatók, szakemberek munkáját viszszavetette és hátráltatta, de nem állította meg a világjárvány.

A kollégák meglehetősen gyorsan alkalmazkodtak a megváltozó körülményekhez, és megkeresték a folytatás lehetőségét. A fentiekben csak röviden foglalkoztunk az Orvostudományi Szakbizottság tevékenységével, de a DAB elnöksége osztja a szakbizottság elnökségének a DAB Tanácsülésén megfogalmazott véleményét: visszatekintve különös köszönettel tartozunk az orvostudományi területen dolgozó kollégáknak.

Bízunk abban, hogy az új kihívások továbbra is új megoldások keresésére fognak ösztönözni - és abban is reménykedünk, hogy a kényszerből elsajátított új gyakorlati módszerek közép- és hosszú távon is alkalmazhatóknak bizonyulnak a tudományos kapcsolattartás és a tudományos eredmények közvetítése terén.